

"לחיי ומותו של מקסימין" ושירים נוספים

מגרמנית: ירדן בן-צור ועמרי משורר הרים

שטפן גיאורגה (1868-1933) ידוע כאחד משלושת המשוררים המרכזיים בשפה הגרמנית ערב מלחמת העולם הראשונה (לצד הופמנסטאל ורילקה). הוא היה מתרגמו של בודלר לגרמנית, ועמד בקשרים תרבותיים מתמידים עם השכנה שמעבר לריין, שימש כעורכו של כתב העת החשוב "דפים לאומנות" ויסד את "מעגל גיאורגה", חוג אינטלקטואלי גברי שהשפיע עמוקות על החיים האינטלקטואליים בגרמניה במפנה המאה והתאפיין בנטייה ניכרת אל המיסטי ובזיקה אירוטית בין חבריו. גיאורגה האמין באידיאל של המשורר כנביא, כמטיף בעל חזון וכמחנך. הוא ראה עצמו כמעין משיח של רייך חדש, המונהג בידי אליטה אינטלקטואלית ואסתטית, שמורכבת בלעדית מגברים. הברית בין חברי החוג מושתתת על כניעותם למנהיג כריזמטי, בעל אידיאלים הלניסטיים, שיחתרו תחת הריקבון התרבותי של המודרנה.

מבחר זה נפתח בחלק מן המחזור שחיבר גיאורגה לזכר הנער מקסימיליאן קרונברגר המכונה "מקסימין". כשנתקל בו גיאורגה בבית משפחתו במינכן, מקסימין היה כבן שלוש-עשרה, ואילו הוא עצמו כבר היה משורר חשוב ונודע. גיאורגה חנך את הנער היפה בשירה ובאמנות, וראה בו את התגלמות השמימי בעולם יתום מאלוהים. כשמת הנער ממחלה סמוך ליום הולדתו השש-עשרה, הערצתו של גיאורגה לקרונברגר אך גברה, והוא פרסם חוברת זיכרון (Maximin, ein Gedenkbuch), שכללה משירי העלם המת, לצד שירי קינה של גיאורגה עצמו, וביניהם "לחיי ומותו של מקסימין" (שנכלל מאוחר יותר בקובץ "Der siebente Ring"). בשירים, העמוסים באלמנטים נוצריים וברמזים מעלילות ישוע הנוצרי, ניכר חינוכו הקתולי של גיאורגה. בולטת גם אמונתו של גיאורגה כי במותו הנציח מקסימין את היפה והרוחני בעולמו, שאינו נשחת ומתקלקל, וניצב כאידאל נצחי בעבור האנושות כולה. ובמילותיו של גיאורגה עצמו בהקדמה לחוברת הזיכרון: "במקסימין זיהינו את ייצוגם של נעורים רבי כוח, כפי שחלמנו אותם... נעורים שיכולים ליטול את מורשתנו ולכבוש ממלכות חדשות". כל שירי המחזור לזכר מקסימין תורגמו על ידי ירדן בן-צור.

המשך המבחר, בתרגומו של עמרי משורר הרים, לקוח משלבים שונים ביצירתו של גיאורגה. כך לדוגמה, שניים מהשירים לקוחים מאחד מספריו הנודעים ביותר: "Der Teppich des Lebens und Die Lieder von Traum und Tod" (1908), שנחשב לספר הקלאסיציסטי ביותר שלו, ומסמן את הסתת המיקוד בשירתו מההתבוננות בטבע להעמדת האמנות ודמות האמן במרכז. מקורו של גיאורגה, המבקר החשוב פרידריך גונדולף כתב על הספר: "כתיבה בטוחה, עקבית, ולא תנודתיות הקצב הכנוע והאחיד של הרגש, המשוקע במלודיה – 'מצב' פואטי קבוע, בניגוד להשראה של 'הזדמנות'".

הספר מורכב משלושה שערים, שכל אחד מהם בנוי מ־24 שירים זהים במבנם ובמשקלם. החלק הראשון, "Vorspiel", שממנו לקוח השיר הנפתח בשורה "אַצַל עָלַי מִשֵּׁב הוֹד־חַג אֲדִיר", עוסק בניסיון המשורר למשול ברצונו, ובנוי כדיאלוג עם מלאך, שמייצג את הקריאה לפעולה. הוא נפתח בהופעתו הצעירה של המלאך ומסתיים בסצינה שבו הוא מלווה את המשורר אל מותו. "Die Lieder von Traum und Tod", השער האחרון בספר, שנחתם בשיר "חלום ומיתה", עוסק בניסיון החיים של המשורר, ובשיאו מגיע לכדי האלהה של החיים הפואטיים. הוא מתחיל בהסתכלות פרטנית בשעה אחת ומסתיים בהסתכלות רחבה בחיים שלמים, בשיר המסיים.

השיר "המילה" לקוח מתוך קובץ השירה האחרון של המשורר, שפורסם ב־1928, לרגל יום הולדתו השישים: "Das neue Reich". השיר זוכה לתשומת לב יתרה מאז דיוניו של היידגר בחיבורו "המילה" מ־1958, ככזה שמציע להבין כתיבה פואטית כתהליך מתמיד של תרגום. חשוב לציין כי לכותרת "הרייך החדש", אין משמעות פוליטית או גיאוגרפית, והיא נועדה להצביע על האידאל האוטופיסטי של גיאורגה לייסד חיים שיושנתו על איזון קוסמי בין הגוף לרוח, או בניסוחו של המשורר: "האמצע החדש". הנאצים השתמשו, בעיוות מה, באידאלים שבוטאו בעיקר בשני ספריו האחרונים, כמו האדרה של גבורה מלחמתית, קורבן עצמי והתשוקה לחידוש של "גרמניה הסודית", שקורסת תחת עולה הדביק של המודרניות. אך בפועל, הספר, כשאר ספריו של גיאורגה, אינו משקף חתר כרונולוגי אחיד, ורבים מהשירים בו נכתבו עוד ב־1905 ולא יאוחר מ־1924.

יב"צ

לחייו ומותו של מקסימין: הראשון

תרגום (שיר זה והבאים אחריו): ירדן בן־צור

אֶת עֵינֵיכֶם חֲלוֹם רְחוֹק טִשְׁטֹשׁ
וְלַחֲלָקָה קְדוּשָׁה שׁוֹב לֹא תִשְׁעוּ.
בְּקִרְבֵּיכֶם מִשֵּׁב הַסּוּף רוֹגֵשׁ –
זִקְפוֹ רֹאשְׁכֶם! הֲרִי עוֹד תִּוָּשְׁעוּ.

הַתְּאַחֲדוּ, כִּי פֶסֶה מוֹעֵקָה,
הַסְמִיקוּ אֶל מוֹל הוֹד שֶׁנֶּעֱשֶׂק:
כִּי הָאֲנֹנֶתֶם לְבַת קוֹל דִּקָּה
וּפֹה הָאֵל לְמַצְחֶכֶם נִשְׁק.

בְּסִחַב גִּבְכֶם מִשָּׂא שְׁנָה קָרָה
פָּרַץ נֶס רַעֲנָן, אָבִיב נִשָּׂא,
עִם יַד־פְּרָחִים, תִּסְרָקֶת בַּעֲרָה
נִגְלָה הָאֵל וְאֵל בֵּיתְכֶם פִּסַּע.

וְכִי נִבְחַרְתֶּם – אֵל תִּבְכּוּ לְהִבָּא –
שִׁסְתֶּם יְמִיכֶם נִמּוּגִים לְדוֹי
שִׁבְחוּ עֵירְכֶם שְׁאֵלָהִים נוֹלֵד בָּהּ
שִׁבְחוּ זִמְנֶכֶם שְׁאֵלָהִים בּוֹ חִי.

השני: עלייה לרגל

השלישי

מְנַהֶרֶת אֵין תְּקוּהָ, בְּרָצִיף עֶקֶר
בְּמִבּוֹךְ הַמַּדְרָגוֹת וְהַחֲצֵר –
מָה מִחֶפֶשׁ בְּרַב יְרָאָה הִזֵּר?...
הֵן כָּאֵן עֵמֶד עֲרִשּׁוֹ שֶׁל הַמִּבְשָׁר.

בְּמַרְבַּע נִבְנָה, שָׁבוּ תַלִּים
שֶׁל דָּשָׁא מְצִיצִים מֵהָאֶסְפֶּלֶט
לְצַד שִׁיחִים גְּזוּזִים לָרַע, פָּרָחִים דְּלִילִים:
מִבְּטָה בְּרֹאשׁוֹנָה לָאוֹר מְלֹט.

הַכֶּכֶר אֵבֶק וְרַעַשׁ לְהִבָּה
שׁוֹקֶקֶת כְּרִכְרוֹת, הַלְמוֹת פְּרִסָּה...
כְּמוֹ שְׁחִנָּה אֵז אֶת מְרִים סִחְבָּה
גַּם אוֹתָהּ כְּמוֹ בְּשׁוּגַג הָאֵם תִּשָּׂא.

אֵז, כְּשֶׁפָּרֵץ אֲבִיב אֶפְרָיִם-כֶּסֶנוֹף
נָפַל הַטֵּל, וּבִשְׁם מִשְׁמִים
לְכָל הִילָדִים כְּחַל-כֶּסֶנוֹף
חִיכּוֹ פָּרָחִים דְּלִילִים, בְּנִפְף יָדִים.

אֵל בֵּית לְכֵלָם נִכְסָף יָמִים
רְאִינוּ רֹאשׁ חֲשׁוּף, הֵיכַל עִירָם
מִמָּנוּ גִּחַת לְעוֹלָם... הַחֲכָמִים
אֵךְ לְאֶסֶם חֲזָר כּוֹכֵב-מְרוֹם!

כִּי תִשְׁמְרֶנּוּ
בְּהִדְרָךְ גְּבֵה הַלֵּב
נַעֲשִׂית אֶחָד
עִם מְלָה שְׁמִלְמַעְלָה דְּבָרָה
וְשִׁאלָנוּ בְּכָל
פְּסִיעוֹתֵינוּ, חֲסָדֵי מִדְתָּה.
כֵּךְ עֲשֵׂה מִשְׁרָתָם
לְעֹשִׂיר אֶת חֵיוֹךְ הַמְלָכִים.
אֵךְ הָעֶרֶב שׁוֹקֵעַ
בְּזִכְרוֹנָהּ הַמְקַדָּשׁ:
אֵז רוֹעֵד גַּעְגּוּעַ
אֵז אוֹחֲזוֹת הַזְרוּעוֹת אַחֲרֶיהָ
אֵז מוֹשְׁכוֹת הַשְּׁפָתִים
אֵל זֶה שְׁעוּדָה אֲנוֹשִׁית, תִּמְוִנָתָהּ
כְּמוֹ הֵייתָ עֵדִין בִּינֵינוּ
כְּמוֹ הֵיינוּ בְּכָל זֹאת אֲחִים!

את מקהלת שמים נוגנת זה כבר תשמע,
אז שקט בקשת, לנפש מרב המלה
שבה, ידידי המומר, לא תעיר היא חמה –
ומרעש קודח אלינו תברח, לגולה.

אז לשקט הטוב של היום השביעי תקדש
עם יומנו תשרה כתמיד בידידות רחוקה.
רק זה הסימן אהבים מעולם לא נטש
שארצנו לה לא תסב רק דכי מועקה:

כשבינות כוכבים רגלך זה מכבר טופפה
קרן מלמטה פלחה במרכז את גופך,
כשעינך השמימית עד אישון במים הוצפה
קולך אז עלה ונגן בעצבות נדחה:

אביב. מעולם לא פתית אותי כעכשו!
לו היו שוב שלי נצני חדש מאי
רק עוד פעם לראות זאת אתכם, שאהב
הפרחים היקרים, בגבול ארץ שמי!

כי תקרא לנו, בוכים בחשך:
לשערים! אל על!
נצנוץ נרות חור נדון לעשק,
סדור קבורה ננעל!

בימי חייה על הארץ לנת
בחזק ובאור
נתיב תחיה מן המיתים סמנת
הקמת לנו דור

מזכרון היפי שהיינו
שבנו עוד זרח
ומכמייתה, קריאת הגוף: זכינו!
פסעת מחיה.

בזהר אורות קפואים היית לנו
שרפה בשדה דרדר,
הודות לה ורדי תמיד קלענו
בנשב אביב תדהר.

לצורתך החדשה הספנו
היא שרה שיר הלל,
מדרך צלליות גונחות נצלנו,
ויחד נגאל.

בכאבים המפרידים נכפר –
ודוי בוער מגר.
נשפך פרחים רבים מספר
עד קברה יסתר.

כִּי הוֹבֵלְתָנִי גִיל שְׁלוֹחַ
בְּדֶרֶךְ חֶרֶף חֲשׂוּכָה
אֶל אֵי נִפְלָא מְכַל לְנוֹחַ
שְׁטוּף בְּנִצְיֵי פְרִיחָה.

רְכוּשֶׁךְ שִׁפְעָה נִסְתָּר
מִצָּאתָ הָאֶחָד אֶתְךָ
אֶהְבֶּתְךָ עַל הַמִּשְׁמֹר
הִיתָה קָשׁוּט לְפְרִיחָתְךָ.

שִׁמְחַת הַחַג קָרְאָה בִּיעֵר
קָרְבֵּן הַבְּכוֹרִים הִבְהֵל
מִמֶּנּוּ אִשׁ זִנְקָה כִּסְעָר
נוֹתֵר לִי רַק קִצָּה זֹהָר דָּל.

בְּרָגִים נִתְּזוּ מֵעֵץ צָחִיחַ
בְּלִהְבַת תְּנוּפָה עֲקֹשָׁה
אִשׁ חֲצוּיָה כִּסְתָה בְּפִיחַ
טְרוּפַת תְּשׁוּקַת הָאֱלֹהִים.

מִהָּרָא אֲזִי שׁוֹב אֶשְׁקִיף
אֶל זֶה, לְשׂוֹא יִצְרִי שׂוֹאֵל:
אֶל אֶרֶץ רְחוֹקָה – מִטִּיף
שָׁקֵם לִי מִהָעֶרְפֶּל.

בְּטֹהַר הַמִּקְדָּשׁ יִזְהָר:
אֶתְךָ מִבֵּיט... בְּבוֹשׁ בָּרַח
זֶה, לְאִבּוֹס הָיָה הוּא זָר
נִשְׁאָר רַק מִי שֶׁכֶּמֶר גָּח...

שִׁמְךָ יוֹצֵא לְתִהְלָה
לְצֶרֶף מוֹחִינִי לִלְבָב...
מִתְהוֹם נִצַּח אֶפְלָה
מִמְרִיא דְרָכֵי גּוֹפֶךְ כּוֹכֵב...

תרגום (שיר זה והבאים אחריו):
עמרי משורר הרים

*

הַתּוֹסִיף עַל-גִּבִּי הַקֶּרֶקַע הַקֶּרֶחַת
לְדָרֵשׁ צְבָעֵי-קָדֶם עֲזִי תֵּאָרִים,
לְשַׁחַר לְפָרוֹת בְּצִיָּה הַנִּדְחַת
וּלְקַצֵּר שְׂבָלִים מְקִיִּצִים נִקְבְּרִים?

הַסֶּתֶפֶק, אִם רַק דֶּרֶךְ רִדִּיד שֶׁל צִלָּלִים
תִּחְזָה בַת-נִצְנוּץ מִשְׁפָּעָה שְׁעֵדָנָה
וּבְעֵד הָאֲוִיר הַנִּלְאָה, גּוֹאֲלִים
רוּחוֹת מְרַחֲבִים יְהִמוּ בְּעֵדָנָה.

וּרְאֵה! הַיָּמִים שֶׁבְּקוּרוֹתֵינוּ
כִּפְצָעִים בְּעָרוֹ, בְּמַהְרָה מִתְאַדִּים..
אֵךְ כָּל הַדְּבָרִים אוֹתָם פָּרַח כְּנִינוּ
אֶצֶּל הַנְּבִיעָה הַדְּמוּמָה מִתְאַגְדִּים.

דְּבַר-פְּלָאִים מְמַרְחָקִים אוּ מַחְלֹם
הֵבֵא הַבֹּאֵתִי עַד לַפֹּאֶת אֶרְצִי הַלֹּם

שׁוֹחַר צִפְתִּי שֶׁהִנּוֹרְנָה הָאִפּוֹרָה
תִּמְצָא אֶת שְׁמוֹ בְּמִצּוֹלוֹת שֶׁל בָּאֶרֶה –

אַחַר יְכַלְתִּי בְּחֻקָּהּ בּוֹ לֶאֱחֹז
עֵתָה פָּרַח הוּא וְזֶהר מְלֵא הַמַּחֲוֹז...

וּפַעַם שִׁבְתִּי מִמָּסַע טוֹב וְנָעִים
עִם אֲבֹן-חֵן מֵה־עֲנָגָה הֶרֶת-שִׁפְעִים

עַתָּה אֶרְכֶּה חִפְשָׁה וְכֹה לִי תִבְשֹׁר:
"לֹא תִלּוֹן אַחַת כְּזוֹ בְּתֵהוּם הַבָּאֵר"

מִיָּד חֲמִיקָה הִיא מִיָּדִי וְנִעְלָמָה
וְהֶאֱוָצַר לָעַד הַפְּסִידָה הָאִמָּה...

כִּן לְוִיתוֹר נִפְשִׁי בְּעֶצֶב הַסִּתְגָּלָה:
מֵאוֹמָה אֵין, אֵי נַעֲדָרֶת הַמְּלָה.

בְּהִלֵּל וְהִדָּר עוֹלָמְנוּ נְעוֹר!
גְּבוּרִים, בְּמִצָּר וּבִגְבֵּעַ נִשְׁוֹר,
בְּלִי מוֹשֵׁל, צְעִירָה וְרִמָּה כִּן הָרוּחַ
מִבִּיטָה בְּכָרִים וּבְמִשְׁכְּרֵי-כַח.

וּבִדְרֹךְ נִגּוֹז חֲזִיוֹן, גִּזְן נִתֵּן
שִׁכְרוֹן וּכְאֵב יִרְעָדוּ בְּחִיל עֵז.
שְׁצוּהָ, יֶאֱנַח יְהִיגָה וְיִכְרַע:
"הַבְּרָכָה הַהִלֵּל הַכּוֹכֵב לִי הַנֶּה"

אִז חֲלוֹם גָּאוֹה נִעְלָה עַל יִשְׁגָּא,
אֶת הָאֵל שִׁבְחָרוּ בְּעִזּוֹז-לֵב יָפָה.
עַד שֶׁקוֹל יְדִיחָנוּ לְמִטָּה לְתֵהוּם
וְכָל אִישׁ מוֹל הַמּוֹת נָצַב קֵט עִירוֹם.

כֹּה סוֹעֵר וְהוֹלֵם וּבוֹרֵק לַהֲט־רִשְׁף
עַד שֶׁעָה רְחוּקָה בָּהּ בְּרִיקָע הַנִּשְׁפִּי
יִתְאַחֲדוּ לְגִבִּישׁ-אוֹר בְּאַבְחָה נִשְׁקָטָה:
הוֹד הִלֵּל שִׁכְרוֹן דְּוִי חֲלוֹם וּמִיתָה.

כרי הקיץ חרבים מזדון להבת.
 התלתנים בנתיב גדה בטושים כעת
 תמונת ראשי סתור מבץ צמיג נשקפת
 בנהר-חכליל עכור מרעמים סרים.
 אחר לילות טרופים פגומים הם הבקרים:
 גנת-חמדה בתוך הדחס מתערפלת
 יעצים מלאו משלג-רעל לא בעת
 ועפרוני מפיק צלילים חסרי תוחלת.
 בצעד-עדן אז תפסע ארחות ארצנו
 מן הגונים שתציר מה יתבהר.
 כיצד לקטף הפרי מבד עולז תורנו
 תצוד הצל שמזדחל בחשכה..
 על אדותיה מי ידע – על דמי זיוה –
 אם לא אכרך כאות תודה לך הפתר:
 כי בימים יותר משמש לי תאר
 בערבים יותר מכל כוכבי האתר.

אצל עלי משב הוד-חג אדיר
 השב לי זה הלהט שמצער הוא
 עמם אי-אז כנפי-לדות המריאו
 מראשוני הבשם להקטיר.

אשחר לנשם רק בשם ישותה.
 בהיכלי קדשך נא כלאני!
 משפע שלחנה פרוור רק תנני!
 מאפל תהום, זו תחנתי לך.

והוא: מה שעתה מסעיר אונני
 הוא ריב של משאלות שאין יתרו.
 להעניק דברים לכם יקרו
 לא תפקידי הוא, כי מתת חני

בכח לא תשג, זאת דע לך!
 אך את ברקיו לפתי עם הזרוע
 וקול של ערגונות עזים שוע:
 אם ברכתני, אז אשלחה.